

FORTIFIKACIJSKA ARHITEKTURA, dubrovačke zidine

stolne crkve u Hvaru, a 1680. kamene ukrasne dijelove za četiri bočne kapele župne crkve u Starome Gradu. *Spasoje* 1700. sklapa ugovor kojim se obavezuje isklesati šesnaest stupova s kapitelima i bazama za ložu u Blatu na Korčuli. Njegov sin *Juraj* radio je 1720–24. klesarske radove na župnoj crkvi u Jezerima na otoku Murteru, a 1739. kao protomajstor priprema kamen za pročelje katedrale u Hvaru. *Marin* je poč. XVIII. st. radio na pregradnji crkve u Tijesnom. *Nikola* je sagradio (1777–99) monumentalnu crkvu manastira Savina kraj Herceg-Novog. U toj crkvi jednobrodna prostora nadvišena kupolom i masivnim zvonikom pred glavnim pročeljem, *Nikola* je spojio elemente kasnoga rustičnoga dalm. baroka s elementima biz. i romaničke tradicije. Klesao je i ukrasne dijelove za crkvu u Ovčanju na kojoj je radio i *Marko ml.* (1791–1807).

LIT.: *K. Stojić*, Sela šibenskog kotara, Šibenik 1941, str. 209, 217. — *C. Fisković*, Nekoliko dokumenata o našim starim majstorima, VJAHĐ, 1949, str. 207, 208. — *K. Prijatelj*, Bilješka o graditeljima župske crkve u Starom Gradu, Hvarski zbornik, 1973, str. 317. — *C. Fisković*, Hvarska katedrala, Split 1976, str. 47, 54. — *D. Medaković*, Manastir Savina, Beograd 1978. N. B. B.

FORTIFIKACIJSKA ARHITEKTURA, ostaci zidina u Iloku

FORLATI, Ferdinando, konzervator i povjesničar umjetnosti (Verona, 1882 — Venezia, 1975). Pisao o antičkim i srednjovj. spomenicima u Istri. Kao konzervator u Trstu (1926–35) vodi radove na obnovi više spomenika graditeljstva u Istri: otvara gradsku ložu u Kopru; u Puli popravljja katedralu nakon požara, franjevački samostan i Augustov hram; započinje restauraciju Eufrazijane u Poreču te popravljja više romaničkih i gotičkih zgrada u Piranu i Poreču.

BIBL.: *La chiesa e il chiostro di S. Francesco in Pola*, Atti e memorie SIASP, 1929, 2; *Gli ultimi restauri nella basilica Eufraziana di Parenzo*, ibid., 1930, 2; *Restauri a vecchie case di Parenzo*, ibid., 1931; *Il duomo di Pola*, ibid., 1936; *Monumenti veneziani dell'Istria*, Società italiana per il progresso delle scienze (Roma), 1938; *L'architettura nell'Alto adriatico prima del Mille*, Atti del III Convegno storia dell'architettura, Roma 1938–41; *L'architettura rustica dell'adriatico*, Atti del IV Congresso arte popolare, Udine 1934; *Il battistero romanico di Capodistria*, Atti e memorie SIASP, 1956. Iv. Mat.

FORTEZZA, Oracio (Orazio, Horacio), zlatar graver i minijaturist (Šibenik, oko 1530 — između 10. i 14. V. 1596). Spominje se u arhivskim dokumentima od 1555. kada je nastalo i njegovo do sada najranije poznato djelo: ukrasni, gravirani, mješteni pladanj (British Museum u Londonu) na kojemu se potpisao kao učenik majstora Stjepana. Tu započinje svoju omiljenu temu prikazivanja rim. careva. Potpuno razrađeni stil zrelorenesansnih odlika, bogatog ornamenta, grotesknih likova, maštovitih kartuša koje uokviruju prizore herojskih djela iz ant. povijesti i portretne medaljone, vidljiv je na pladnju iz 1557 (Museo Nazionale di Bargello u Firenci). Pladanj iz Victoria and Albert Museuma u Londonu potpisan je i datiran 1562. Poslije njega nastao je (1572–75) pladanj nedavno otkupljen za Muzej grada Šibenika na kojemu je, uz prizore iz rim. povijesti, prikazao i bitke s Turcima na Balkanu. Gravirao je i površinu mješene zdjele (Museo Correr u Veneciji). U zbirci Biskupskog ordinarijata u Šibeniku nalaze se knjige bratovštine Sv. Duha iz 1577, za koju je izradio srebrne reljefe na koricama, te Sv. Ivana sa srebrnim reljefima radenima 1592. i minijaturama iz razdoblja 1561–69. Za bratovštinu Sv. Barbare izradio je reljefe sa svetačkim likovima na koricama. K tome postoji zapis o preuzimanju srebra za bratovštinu Sv. Andrije 1585, a na koricama su vidljivi tragovi reljefa. God. 1578. restaurirao je sliku Sv. Jurja i popravio križ za bratovštinu i crkvu Sv. Marije od Milosrda-Valverde. ilustracija na str. 255

LIT.: *V. Miagostovich*, Di Orazio Fortezza da Sebenico, Venezia 1913. — *K. Stojić*, Nepoznati radovi Horacija Fortezze iz Šibenika, VJAHĐ, 1924–25. — *Isti*, Galerija uglednih Šibenčana, Šibenik 1936, str. 30. Fl. T.

FORTIFIKACIJSKA ARHITEKTURA, zajednički naziv za građevine podizane radi obrane, u vremenskomu rasponu od mlađega kamenoga do XVIII. st. Tip utvrda zavisio je od tehničkih mogućnosti, sistema obrane i vrsti navalnoga oružja. U prapovijesti obrambeni su objekti bili od zemlje (jarci, nasipi), kamena (megalitske građevine, gradine), drva (palisade, sojenice). Rimljani su branili svoje carstvo utvrđenom granicom (*limes*) s bedemima i kulama i utvrđenim vojnim logorima (*castra*) širom zemlje. Slaveni su poslije dolaska u naše krajeve gradili pretežno zemljane utvrde tzv. *gradišta*. Razvijeni srednji vijek poznaje dva osnovna tipa fortifikacija: *grad (burg)* kao utvrđeno sjedište feudalnoga gospodara i *grad*, utvrđeno naselje građana. Pojavom vatrenoga oružja utvrde gradova mijenjaju oblike (umjesto kula — niži bastioni, umjesto visokih bedema — glasilje). U XIX. st. takve utvrde postaju beskorisne, pa mnogi gradovi ruše svoje bedeme i druge obrambene objekte. Time, i drugim razaranjima, nestaje dio fortifikacijske arhitekture, a mnogi su objekti u ruševinama. Vredniji među onima koji su se održali čuvaju se kao spomenici kulture.

Ostaci najstarijih fortifikacija u Hrvatskoj nalaze se uz rijeke (Vučedol) ili na brežuljcima (Slavča brdo) u obliku zemljanih nasipa, često s palisadama. U brončano i željezno doba takvi su fortifikacijski objekti sve brojniji, koji put i s više obruča (zemljanih u kontinentalnim stranama, u krškim krajevima iz suhozida). Na utvrdama u suhozidu (*gradine, kastele, ljeri*) zaštita ulaza glavni je dio obrane. Uzdizale su se nad morem (Lubenice), dolinama rijeka (Motovun) ili dublje u zaleđu (Otočac). Pod utjecajem grč. pomoraca obogaćeno je ilir. iskustvo suhozida novom tekovinom tzv. kiklopskih zidina (veliki kameni blokovi nanizani također bez zbuke), koja je poslužila i pri gradnji gradskih zidina (Apsorus — Osor) i manjih obrambenih jedinica (Tor kraj Jelse na Hvaru).

Rim. osvajači zadržali su većinom prapov. utvrde gradeći na njima, u kamenu vezanom zbukom, zidine koje su na izloženim mjestima pojačane kulama. Ispred zidina bio je ponekad opkop, iznimno branjen i vodom (Nesactium). Vrata su istaknuti element fortifikacije (Pula, Porta gemina). U vrijeme Rimljana bili su utvrđeni: Parentium (Poreč), Pola (Pula),